

Täzeden türk eýýamy

Category: Kitapcy, Medisina, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Täzeden türk eýýamy TÄZEDEN TÜRK EÝÝAMY

Hun hökümdary Atilla 453-nji ýylда aradan çykanda, ägirt uly Günbatar Rim imperiýasy soňky günlerini başdan geçirýärdi we türkleriň boýunturygynyň astyna düşüpdi. Türki imperiýa bolan we sähralyklarda ýasaýan tire-taýpalaryň konfederasiýasy hökmünde-de tanalan Ýewropa Hun imperiýasy eýýam ýapyp-açan kowumlar göçüne sebäp bolupdyr we taryhyň akymyny üýtgedipdir. Orta asyr hökmünde ýatlanýan bu soňky döwürde uruşdan sungata, arhitekturadan söwda-satyga, medisinadan astrologiýa čenli hemme ugurda at goýanlaryň, dolandyranlaryň aglabा köplüğü hemise türkler bolup geldi.

Türk häkimiýeti bilen Orta asyr sözüň doly manysynda «türk eýýamydy». Müň ýyldan soň orta asyrlar soňlanyp, adamzat üçin «täze eýýam» başlady. Täze asyryň ilkinji ýol arçaýjysy-da türkdi: Fatih Soltan Mämmet II. Ol bütindünýä harby taryhyny çepbesine çöwrüp taşlady. Bu gezek Gündogar Rim imperiýasy taryhyň čaňly sahypasyna gömüldi.

Gürrüňi gidýän asyrlarda-da türk eýýamy doly güýjünde dowam etdi. Hawa, üç aýry yklymda türkler agalyk sürýärdi: Bahadyrly türkmen (Babyr), Mamlýuk, Osmanly imperiýalary. Bular şol bir wagtyň özünde on müňlerçe kilometr kwadrata barabar ýer-ýurtlaryň ýeke-täk eýesidiler, tä türki halklaryň taryh mayatnigi peseliše geçýänçä.

Yza tesişliklerimiz Kazan, Krym hanlyklarynyň elden gitmegi bilen başlady we bu ýagdayý yüzlerce ýyla çekdi: 1922-nji ýylyň 26-njy awgustyna čenli.

Geçen wagtyň dowamynnda diňe ýer-ýurtlarymyz elden gitmedi. Ruhumyzy, menligimizi, medeniýetimizi ýitirdik. Wagtyň tizligine aýak goşup bilmédik, ýüzlerce ýylap bir ondan bir muňa peşmek ýaly ygdyk ýördük.

Arkamyzdan uruldyk, merhemetimiz bilen synaldyk. Iň soňky pellä deňiç çekildik.

Iň garaňky pursatda daň agarmaga başlady. Dünýä taryhynda ýene bir türküň sesi ýaňlandy:

«Goşunlar! Birinji maksadyňyz Ortaýer deňzi. Yzym bilen öñe!» Dündar Taşeriň aýdyşy ýaly, «türk taryh maýatnigi beýgelip başlapdy. Mustapa Kemal Kojatepeden ýesir alınan milletlere umyt uçguny bolupdy. Imperializm taryhda iň uly ýeňlişini aldy. Ahyrsoň ýaş Türkiýe respublikasy dünýä indi.

- **Türkiye Respuikasy birinji asyryny tamamlap barýar, biz «täzeden türk eýýamynyň» nireshinde?**

Jemgyyetçilik durmuşynda başdan geçirýänlerimiz hemise düýnün dowamydyr. Her täze kerpiji düýnün üstünden örýäris. Emma käte şeýle bir üýteşmeler bolýar welin, jümle-jahan lerzana gelýär. Geljegi täzeden we bar güýjüñiz bilen gurmaly bolýar. Täze dünýäñizi bütinley başga serişdeler bilen örmeli bolýar. Adamzat hazır şular ýaly prosesi başdan geçirýär. Sanly ulgam (sifrowoý) öwrülişigi esasanam pandemiýa bilen birlikde gaty köp zady üýtgetdi. Kem-kemden ösýän adamzat taryhynda birdenkä

paradigma üýtgedi. Ölçeg birliklerimiz üýtgedi. Oýnuň diňe düzgünleri däl, oýnuň özi üýtgedi. Ine, şular ýaly prosesde «täzeden türk eýýamy» üçin diňe oýny düzgünine görä oýnanyň ýeterlik bolmaýar, oýnuň düzgünlerini özüňem girizip bilmek gerek.

Sanly ulgam daş-töweregimizi gurşap aldy. Käbirimiz muňa aýak goşup bilmese, käbirimiz doly boýun bolýar. Üýtgeşmelerden daşrak dursagam, ýakynrak dursagam, ýeke-täk aýdyň hakykat bar: sanly ulgamyň täsirleri gün geçdigi saýy artar. nsanly ulgamyň ümzügi bütinley başga ugra. Kimlik, millilik, medeniýet düşünjeleri täzeden kesgitlenýär. Döwlet, hukuk, howpsuzlyk boýunça täze problemalar ýüze çykýar. Ynanç çekişmeleri ösüp-özgerip dur.

Şular ýaly garma-gürmelikde jogap tapmaly ýene bir sorag şu:
Sanly ulgam geljeginiň «türk eýýamyna» mynasyp eýýam bolmagy üçin näme edip bileris?

Taryhyň we çagalarymyzyň öñünde «täzeden türk eýýamyny» gurmaga mejburlygymyz bar. Munuň hötdesinden diňe hemmämiz bilelikde gelip bileris.

Bir asyr öñki ruhubelentlik bilen Ýeňiş baýramyñyz gutly bolsun!

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazeti, 28.08.2023 ý. Publisistika